

Eén jaar *De wijk als werkplaats*

**OCSW
februari 2010**

Vooraf

De wijk als werkplaats markeert voor onze gemeente de kennismaking met een relatief nieuwe vorm van kunst: community art(s). In Engelstalige landen is deze term al decennia ingeburgerd. In Nederland groeit de aandacht hiervoor sinds 2003. Deze belangstelling sluit aan bij de politieke aandacht voor samenhang in de samenleving. Het paraplubegrip past in het rijtje van wijkgericht werken, sociale cohesie, cultuurparticipatie en sociale inclusie.

Bij community art gaat het om duidelijke interactie of ontmoeting tussen kunstenaars en deelnemers, om gelijkwaardigheid en om het idee dat iedereen creatief kan zijn. De kunstenaar is zowel artistiek als sociaal-maatschappelijk gemotiveerd. Community art heeft dus een plek *naast* de autonome kunst (gericht op vernieuwing) en vraagt om kunstenaars met een specifiek soort vaardigheden en mentaliteit.

1. Opzet en doelstellingen *De wijk als werkplaats*

1.1 Doel

De wijk als werkplaats kent drie doelstellingen:

1. Het stimuleren van de actieve deelname van stadgers aan kunst en cultuur.
2. Het stimuleren van culturele activiteiten in de wijken.
3. Het vergroten van de leefbaarheid en de sociale cohesie in de wijk door de inzet van kunst en cultuur.

1.2 Context

Fond voor Cultuurparticipatie

In 2009 stelde het rijk het Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP) in. Doel van dit fonds is zoveel mogelijk Nederlanders actief te laten deelnemen aan kunst en cultuur. Het FCP is een vervolg op het Actieplan Cultuurbereik (2001-2008). Wilde het Actieplan Cultuurbereik mensen in contact brengen met kunst en cultuur, het FCP wil mensen bovenal aan kunst en cultuur laten doén. *De wijk als werkplaats* is boegbeeld van ons programma met het FCP.

Het FCP werkt met een decentralisatie-uitkering, die voor een periode van 4 jaar is aangevraagd en toegekend. De periode loopt gelijk met de cultuurnota 2009-2012. Over dezelfde periode moet een evenredig deel aan co-financiering worden gerealiseerd. Het budget voor *De wijk als werkplaats* bedraagt als onderdeel van ons FCP-programma jaarlijks €90.000.

Collegeprogramma 2006-2010

De wijk als werkplaats sluit aan bij ons collegeprogramma 2006-2010, *Sterk, sociaal, duurzaam*. Dat legt de nadruk op 'meedoen' als beste middel tegen armoede en sociale uitsluiting. Belangrijk hierbij is samen werken aan de toekomst, ruimte geven voor initiatief, het bevorderen van activisme en het versterken van het woon- en leefklimaat in de wijken.

Nieuw Lokaal Akkoord

Sinds 2007 werken wij met het Nieuw Lokaal Akkoord (NLA) aan het verbeteren van 14 wijken. Bewoners worden actief betrokken en aangemoedigd zelf initiatief te nemen. *De wijk als werkplaats* is er vooral voor deze wijken. Maximaal de helft van een project mag vanuit *De wijk als werkplaats* gefinancierd worden. Cofinanciering is het makkelijkst te regelen met NLA-geld. Andere wijken hebben meer moeite met het aanbrengen van aanvullende financiering. Dit principe leidt tot indirecte sturing: de drempel voor projecten in het kader van *De wijk als werkplaats* is in NLA-wijken lager.

1.3 Opzet

Rollen

Bij *De wijk als werkplaats* stellen we ons de wijk voor als een fysieke plek waar amateurs of wijkbewoners die misschien nog nooit eerder aan cultuur gedaan hebben, gestimuleerd worden mee te doen of mee te genieten. Professionals spelen daarbij een belangrijke rol als maker, trekker, adviseur of ondersteuner. De gemeente stelt zich terughoudend op. In hoofdlijnen is dit de gewenste rolverdeling:

- Kunstprofessional: moet affiniteit hebben met community art en mag geen verlengstuk zijn van de overheid. Het gevoel van eigenaarschap van het initiatief/project moet bij de (participerende) burgers gelaten worden.
- Cultuurmakelaar: onafhankelijke partij die aanvragen en initiatieven begeleidt, stimuleert, adviseert en monitort, en relevante partijen in de wijk bij elkaar brengt.
- Gemeente: ontwerper van de regeling en budgetbeheerder, geeft initiatieven van onderaf de ruimte.
- Beoordelingscommissie: onafhankelijke vakcommissie met kennis van community art die projecten inhoudelijk beoordeelt en toetst aan de criteria van de regeling.

Criteria

De wijk als werkplaats kent als subsidieregeling de volgende criteria:

- Tenminste 50% cofinanciering (fondsen, NLA, een Goed idee, sponsors, etc.).
- Coproductie: bedenken én maken door professional(s) i.s.m. wijkbewoners.
- Zorgen voor draagvlak/bekendheid in de wijk, o.a. via publiciteit.
- Moet een bijdrage leveren aan de leefbaarheid van de wijk.
- Beschikbaar is maximaal €15.000 per project vanuit *De wijk als werkplaats*.
- Het project moet toegankelijk zijn voor iedereen.

Buro Loeks

De Kunstencentrum Groep richtte in 2009 Buro Loeks op als centraal meldpunt voor ondersteuning, begeleiding en kennis rond community art. Buro Loeks neemt zo de taak van 'cultuurmakelaar' voor haar rekening. Zij verwoordt haar ambities en kerntaken als volgt:

- regievoeren op community art projecten via *De wijk als werkplaats*;
- verankering van community art;
- hét loket zijn voor community art voor aanvragen, ideeën, advies en begeleiding in ontwikkeling en uitvoering;
- projectontwikkeling.

Werkwijze

Het budget voor *De wijk als werkplaats* is in de periode 2009-2012 jaarlijks €90.000. Het budget is volledig beschikbaar voor projecten. Iedereen mag aanvragen. Het belang van Buro Loeks ligt derhalve niet alleen in het bijeen brengen van partijen (zoals kunstenaars en wijkbewoners), maar ook in het begeleiden en adviseren van niet-professionele aanvragers. Het Buro heeft nadrukkelijk als taak te voorkomen dat aanvragen op formele gronden worden afgewezen.

Beoordelingscommissie

De gemeente Groningen besteedt kwalitatieve beoordeling van kunst en cultuur uit. Een onafhankelijke vakcommissie beoordeelt aanvragen voor *De wijk als werkplaats*. Gezien onze relatieve onbekendheid met community art is gezocht naar een mengeling van Groninger en landelijke expertise. Dit leidde tot de volgende samenstelling:

- Rien Sprenger (Utrecht), voormalig directeur Utrechtse toneelacademie en bestuurslid Utrechtse Hogeschool voor de Kunsten, oprichter van Community Art Lab (landelijk netwerk en database voor community art).
- Theo van Adrichem (Amsterdam), coördinator van Kunstenaars & Co, de landelijke organisatie die kunstenaars ondersteunt bij het opbouwen van een beroepspraktijk.
- Rigt Oostenbrug (Groningen), zelfstandig adviseur beleid en organisatie, specialist kunst en cultuur.

2. Eén jaar *De wijk als werkplaats*

2.1 Aanvragen en toekenningen 2009

In 2009 is *De wijk als werkplaats* gestart met twee aanvraagrondes om niet-professionele aanvragers de tijd te geven een idee uit te werken tot een adequaat projectplan. Ter ondersteuning heeft Buro Loeks een checklist ontwikkeld. Deadlines waren 1 juni en 1 oktober. Dit leverde de volgende respons op:

	Aanvragen	Uit NLA-wijk	Gehonoreerd
1 ^e ronde 2009	4	2	2
2 ^e ronde 2009	10	6	3
<i>Totaal</i>	14	8	5

Profiel aanvragers 2009			
Wijkbewoners	3	Afkomstig Groningen	12
Kunstenaars/professionals	9	Afkomstig elders	2
Instellingen	2		
<i>Totaal</i>	14		14

De volgende aanvragen werden gehonoreerd:

1. 'Verhalen breien': bewoners van Corpus den Hoorn breien met uiteenlopende materialen letterlijk hun verhalen aan elkaar (reeds afgerond). Actieve deelname: 13. Passieve deelname: ca. 50.

2. 'Oostergoud': (opmaat naar) wijkcircusfestival van Santelli voor en door bewoners in de Oosterparkwijk (eerste deel afgerond, vervolg voorjaar en najaar 2010). Actieve deelname: 152. Passieve deelname: geen.
3. 'Drawing her Story': vrouwen van verschillende nationaliteiten (ook Nederlands) uit de Korrewegwijk tekenen hun eigen verhalen onder begeleiding van een professioneel kunstenaar (loopt voorjaar 2010). Actieve deelname: 20, verwachte passieve deelname (expositie in OB en Het Paleis): 400.
4. Kerstproject Stadsparkwijk: eigen bewerking van de klassieker 'A Christmas Carol' door bewoners van de Stadsparkwijk in Martiniplaza (reeds afgerond). Actieve deelname: ca. 120. Passieve deelname: ca. 1.100.
5. Groninger Danswedstrijd: (opmaat naar) urban danscompetitie voor jongeren uit acht NLA-wijken (loopt voorjaar 2010, *battle* heeft plaats in juni). Verwachte actieve deelname: ca. 100, passieve deelname ca. 350.
6. Pilotproject 'Huisje, Boompje, Beestje' (zie 2.2. *Pilot*) (afgerond). Actieve deelname 80, passieve ca. 200.

Doelstellingen 2009

Hiermee zijn de doelstellingen 2009 voor *De wijk als werkplaats* ruimschoots behaald:

- Het genereren van tenminste 4 goede projecten. Gerealiseerd: 5 (inc. pilot 6)
- Actieve en passieve deelname van tenminste gezamenlijk 1.000 stadjes. Gerealiseerd: tenminste 2.300 (inc. pilot 2.580).

Het gaat om doelstellingen die zijn afgesproken met het Fonds voor Cultuurparticipatie. Vanwege de opstartfase van de regeling zijn deze in 2009 voorzichtig gesteld. Voor de periode 2010-2012 zijn groeidoelestellingen geformuleerd. Niet gehonoreerde aanvragen kenden volgens de beoordelingscommissie gebrek aan kwaliteit, onvoldoende actieve deelname of voldeden anderszins niet aan de criteria. Afgewezen aanvragers zijn uitgenodigd met Buro Loeks in gesprek te gaan.

Deelname wijkbewoners en organisaties

De wijk als werkplaats wil wijkbewoners in beweging brengen met kunst en cultuur. Deelname staat voorop, al kunnen andere wijkbewoners van het resultaat genieten door er naar te kijken of luisteren. Het vinden en motiveren van deelnemers is een van de grote uitdagingen van community art. Niet zelden gaan initiatiefnemers van deur tot deur. Enthousiasme ontstaat vaak wanneer het project van start is gegaan.

Organisaties en instellingen in de wijk kunnen hier belangrijk in zijn. Via MJD, SKSG, STIP en Vensterschool sloot Santelli aan bij bestaande netwerken in de Oosterparkwijk. In verzorgingshuis Oosterparkheem bracht zij bewoners samen met kinderen voor een circuustraining. De senioren waardeerden de workshops met een 8,4, de kinderen met een 9,3. Ook een pilotproject in Paddepoel vond draagvlak via de Bisschop Bekkersschool en verzorgingshuis Bernlef.

Projecten in het kader van *De wijk als werkplaats* kunnen elke omvang hebben. 'Verhalen breien' richtte zich op een kleine 15 bewoners, de Groninger Danswedstrijd heeft alleen al zo'n honderd deelnemers. In beide gevallen gaat het om deelnemers die minder snel aan kunst en cultuur deelnemen: ouderen, kinderen (Verhalen breien) en jongeren (Groninger Danswedstrijd), beide in NLA-wijken. De reacties op de reeds afgeronde projecten waren zeer positief, zoals ook filmverslagen laten zien op www.buroloeks.nl.

Niet alle afgeronde projecten hebben reeds hun eindverantwoording ingediend. Wij werken samen met de afdeling Kunsten, Cultuur en Media van de RuG aan een evaluatiemodel op projectniveau. Hierop studeert onder meer een student KCM af, die onderzoek heeft gedaan op verzoek van OCSW. Dit evaluatiemodel moet ook handvaten bieden voor de initiatiefnemers van projecten in het kader van *De wijk als werkplaats* en voor het vaststellen van verankering.

2.2 Communicatie, werving en promotie

Zowel *De wijk als werkplaats* als community art zijn (vrijwel) nieuwe begrippen in onze gemeente. Succes vereist onderzoek, uitleg en promotie. Al in 2008 is hiermee begonnen met een pilotproject en een reeks inspiratiemiddagen.

Pilot

Vooruitlopend op de daadwerkelijke regeling is een pilotproject geïnitieerd in de wijk Paddepoel. Leerlingen van de Bisschop Bekkersschool, wijkbewoners en bewoners van verzorgingshuis Bernlef maakten onder begeleiding van twee Groninger kunstenaars mozaïeken kunstbankjes. De twee bankjes zijn voorjaar 2009 feestelijk opgeleverd en staan in elk geval tot 2012 aan de Zonnelaan. De pilot maakte tastbaar hoe *De wijk als werkplaats* kan uitpakken (zo heeft Paddepoel een kunstwerk 'van eigen hand' en doet de Bisschop Bekkersschool dankzij het project aan cultuureducatie) en gaf vooraf inzicht in de problemen die een dergelijk project in de praktijk kan tegenkomen.

Inspiratiemiddagen

Om relevante partijen bekender te maken met kunst in de wijken en community art organiseerde de Kunstencentrum Groep in 2008 en 2009 drie inspiratiemiddagen. Per middag werden enkele tientallen mensen uitgenodigd, van

lokale kunstenaars en medewerkers van culturele instellingen tot leden van de wijkraden en maatschappelijke organisaties. Zij kregen uitleg over de mogelijkheden en effecten van kunst in de wijken en met wijkbewoners, over Buro Loeks en over *De wijk als werkplaats*. Community art-projecten uit andere steden werden door de initiatiefnemers gepresenteerd.

Werving en promotie

Succes van *De wijk als werkplaats* staat of valt met het aantal succesvolle aanvragen. Professionele partijen vinden sneller de weg naar beschikbare budgetten dan bijvoorbeeld wijkbewoners. Goede promotie via de juiste kanalen is dus van belang. Geprobeerd is in 2009 deze kanalen zoveel mogelijk te vinden. Dat leidde tot:

- een oproep tot inzenden in de Gezinsbode;
- het versturen van persberichten naar de lokale media;
- oproep en verslaglegging (pilot)project(en) op de wijkwebsites;
- handzame uitleg op de gemeentelijke website (<http://gemeente.groningen.nl/kunst-en-cultuur/cultuursubsidies/de-wijk-als-werkplaats>);
- eigen website Buro Loeks (www.buroloeks.nl).

2.2 Uitvoering en ondersteuning

Niet iedereen heeft ervaring met het maken van een projectplan of subsidieaanvraag. Gemeentelijke hulp kan stadgers het idee geven onderdeel te zijn van gemeentelijk beleid. Wij zijn dan ook blij met de oprichting van Buro Loeks als steunpunt en motor van actieve cultuurdeelname in de wijken.

Buro Loeks

Buro Loeks is actief sinds mei 2009. Potentiële aanvragers bij *De wijk als werkplaats* worden door de gemeente op het bestaan van het buro gewezen. Alle aanvragers in 2009 hebben vooraf advies ingewonnen bij Buro Loeks. In 2010 staat de telefoon volgens het Buro 'roodgloeiend'. Hulp is er bij:

- het opstellen van goede aanvraag/projectplan	- verslaglegging
- inhoudelijke kwaliteit	- eindpresentatie
- zoeken van draagvlak in de wijk	- vinden van contacten in de wijk
- publiciteit	- zoeken naar cofinanciering

Uit een evaluatie van Buro Loeks komt naar voren dat er grote behoefte is aan nadere informatie over de praktische kanten, uitdagingen en randvoorwaarden voor het opzetten en uitvoeren van community art-projecten. Veel aanvragers stellen hulp op prijs en corrigeren hun aanvraag. Ook koppelde Buro Loeks in samenwerking met het CBK ideeën van wijkbewoners of -organisaties aan Groninger kunstenaars. Niet alle contacten met Buro Loeks worden voortgezet of leiden tot een aanvraag. Buro Loeks geeft hiervoor de volgende redenen:

- uit het contact blijkt dat het idee niet geschikt is voor *De wijk als werkplaats*;
- aanvraag en organisatie zijn in de ogen van de initiatiefnemer toch teveel werk;
- voorbereidingen worden niet (altijd) betaald of gesubsidieerd;
- er is geen draagvlak in de wijk en geen bereidheid hierin te investeren.

3. Conclusie

Community art is iets anders dan autonome kunst. *De wijk als werkplaats* en community art zijn voor de gemeente Groningen, haar inwoners en haar kunstenaars een nieuw avontuur. Dit avontuur is voortvarend van start gegaan. Beoogde doelstellingen zijn (ruimschoots) gehaald. Tegelijkertijd is er sprake van een opstartperiode, die laat zien dat er nog veel vraag is naar kennis over community art. Het is van belang hier de komende tijd in te investeren.

Kwantiteit en kwaliteit aanvragen

In 2009 werden 5 projecten gehonoreerd en ruim 2.300 stadgers bereikt. Dat is een mooi resultaat. Wel werden 9 aanvragen (vooralsnog) afgewezen. Onverwacht is dit niet. Community art vraagt vermogen en inzet om samen met mensen die niet of amper met kunst en cultuur in aanraking zijn gekomen, te komen tot een artistiek eindproduct. Die uitdaging kan niet iedereen spoorlags aangaan. Dat vraagt tijd en een sneeuwbaaleffect: succesvolle projecten genereren als inspirerend voorbeeld vanzelf meer interessante en succesvolle projecten.

Het aantal afgewezen aanvragen en de vele vragen aan Buro Loeks over community art, tonen eens te meer hoe nieuw community art is in Groningen. Zo is kunstenaars niet altijd duidelijk dat het eigenaarschap van het project bij de burgers gelaten moet worden en h^oe dat dan kan. Staat bij autonome kunst het eindresultaat centraal, bij community art is het *proces* van minstens even groot belang. Daarbij blijft de kunstenaar verantwoordelijk voor de artistieke kwaliteit. Het startjaar van *De wijk als werkplaats* laat zien dat het verstandig is te investeren in kennis en kwaliteit.

Rollen en criteria

Community art is relatief onbekend. Iedereen kan subsidie aanvragen. Dat maakt een ondersteunende en regisserende partij wenselijk. In veel steden is de aanstelling van een cultuurmakelaar (o.a. Deventer, Tilburg) of -aanjager (o.a. Nijmegen, Alkmaar) een voorwaarde gebleken. Deze specialisten maken zich geheel vrij voor kunst in de wijken en opereren niet als 'gezicht' van de gemeente. Sentimenten tegen de overheid zitten zo projecten niet in de weg.

Het bestaan van Buro Loeks is dan ook belangrijk voor *De wijk als werkplaats*. Het Buro is vraagbaak, loket en smeerolie. Zij heeft in haar eerste jaar belangrijke stappen gezet, zoals het maken van een checklist voor aanvragers en van een 'culturele kaart van de wijken' (zie www.buroloeks.nl > 'de wijken'). Deze 'kaart' (*work in progress*) toont partijen, locaties en voorzieningen die relevant kunnen zijn voor kunst- en cultuurprojecten in de wijk.

Buro Loeks kan ook meer bekendheid en expertise over community art in onze stad genereren om de kwaliteit en kwantiteit van aanvragen te vergroten. Vanzelfsprekend ondersteunen wij waar mogelijk, onder meer door onze instellingen te wijzen op de kans die *De wijk als werkplaats* biedt voor profilering in de wijken en het daarmee aanboren van potentieel nieuw publiek. Een aantal instellingen werkt aan een aanvraag.

In 2009 heeft Buro Loeks de basis gelegd voor haar bestaan. De back office is op orde gebracht, onder meer met een website en culturele wijkkaart. Het ontwerpen van een evaluatiemodel is gestart. Vanaf 2010 verwachten wij dat het buro vooral aan de front office werkt. Dat wil zeggen: meer profilering in de wijken en naar buiten toe. Onderdeel hiervan is het uitbreiden van vakkennis en enthousiasme bij relevante partners, zoals kunstenaars en instellingen.

Werkwijze en beoordelingscommissie

De werkwijze rond *De wijk als werkplaats* biedt vooralsnog geen aanleiding tot aanpassing. Het aantal aanvraagrondes (2 per jaar) wordt in 2010 gehandhaafd. Bij meer goede aanvragen wordt uitbreiding overwogen. De commissie oordeelt streng maar rechtvaardig, een noodzaak om community art op de goede wijze te implementeren.

Door de eis tot matching wordt niet elk gehonoreerd project vanzelf gekenschetst als onderdeel van *De wijk als werkplaats*. Soms kan het evengoed worden geprofileerd als NLA-project of maken initiatiefnemers er geen werk van *De wijk als werkplaats* expliciet te communiceren. Hoewel de regeling in de eerste plaats is gericht op het genereren van goede projecten, draagt naamsbekendheid bij aan het bekender worden van de regeling.

Financieel

In 2009 kon voor €53.000 worden beschikt aan projecten vanuit het budget *De wijk als werkplaats*, een goede score voor een opstartjaar. De resterende middelen zijn op de balans gezet om in de resterende jaren van de cultuurnota, 2010 tot en met 2012, alsnog de cofinanciering met het rijk over de gehele periode te kunnen realiseren.

<i>De wijk als werkplaats 2009 uitgaven</i>	
Pilotproject 'Huisje, Boompje, Beestje'	€9.600
Project 'Verhalen breien'	€2.200
Project 'Oostergoud'	€10.600
Project 'Drawing her Story'	€13.200
Kerstproject 'Stadsparkwijk'	€6.000
Project "Groninger Danswedstrijd"	€10.000
Voorbereiding en planning projecten	€1.300
<i>Totale uitgaven</i>	€52.900

Resumerend

- in het eerste jaar van *De wijk als werkplaats* zijn de geformuleerde doelstellingen gehaald;
- er is een investering gewenst in kennis en kwaliteit bij zowel aanvragers als uitvoerende kunstenaars. Als de betekenis en functie van community art beter bekend zijn, kan dat meer goede aanvragen en een betere uitvoering opleveren;
- de rol van Buro Loeks is belangrijk voor de implementatie van community art;
- Buro Loeks verlegt het accent in de volgende fase op profilering in de wijk;
- *De wijk als werkplaats* kan als merknaam sterker worden geprofileerd.

Actie

- de doelstellingen 2010 zijn verhoogd naar 6 gehonoreerde projecten en deelname van 1.500 stadgers;
- er is een promotieplan 2010, met een nog actievere benadering van media en relevante partners, bijvoorbeeld via voorlichtingsbijeenkomsten in Het Paleis en bij Stiel opbouwwerk;
- met Buro Loeks is, nu de basis op orde is, afgesproken de volgende fase in te gaan;
- de culturele wijkkaart wordt, als *work in progress*, vervolmaakt;
- in 2010 volgt een leertraject community art voor Groninger kunstenaars en instellingen.
- in de beschikkingen worden nadere voorwaarden opgenomen over de profilering van *De wijk als werkplaats*.